

Valentin Kalan

HEIDEGGROVO RAZUMEVANJE φύσις KOT ἀ-λήθεια:

Prevajalska in filozofska opomba

Heideggrova razprava o bistvu in pojmu φύσις narave v Aristotelovi filozofiji je bila prvič objavljena v reviji *Il Pensiero* (zv. III, št. 2 in št. 3, Milano-Varese 1958) kot znamenje priznanja italijanskim filozofom, nato pa kot posebni natis v Biblioteki *Il Pensiero*, v zbirki *Filozofski teksti* 1960. Prvo nemško objavo smo dočakali leta 1967 v *Znamenjih na poti*. Besedila v tej knjigi, ki se v zadnji izdaji začenjajo s *Pripombami k »Psihologiji svetovih nazorov« Karla Jaspersa* (1919/21), do predavanja *Kantova teza o biti* (1961). V slovenščino je prevedenih že precej besedil iz te knjige, ki so mnoga posamič izšla že prej. Več besedil je v prevodu Ivana Urbančiča izšlo že kar daljnega leta 1967 v knjigi z naslovom *Izbrane razprave* pri CZ v Ljubljani, in sicer: predavanje *Kaj je metafizika?* z *Uvodom* in *Spremno besedo*, *O bistvu resnice* in *Pismom o »humanizmu«*. Kasneje je T. Hribar prevedel *Kantovo tezo o biti* in *K vprašanju o biti*, D. Komel *Platonov nauk o resnici*, A. T. Komel pa *Fenomenologijo in teologijo*.

125

Znamenja na poti govorijo tem, kako se pot kaže mišljenju, ki je na poti k temu, kar se mišljenju razkriva kot »biti«. Ta pot presenetljivo ne prinaša nič novega, ker pelje »pred najstarejše od starega«. Staro pa pri tem ne smemo vzeti v pomenu obsoletnega, zastarelega, niti kot samo klasičnega, temveč v izvornem pomenu tistega, kar obstaja in daje oporo. Beseda star je izpeljanka

in korena »*st(h)a-«, ki pomeni držati se, postaviti (se pokonci). Sorodne so latinsko *sto*, stare in grško ἵστημι, dor. ἵσταμι. Prvoten pomen besede star je »trdno postavljen, izkušen, čvrst«. Sorodna beseda je »starši«: starš je tisti, ki daje oporo. Staro v izvornem pomenu je seveda vedno izvorno, začetno, ustvarjalno, na podoben način kakor načelo in počelo. Na poti k prebivanju v najstarejšem pa Heidegger ohranja možnost, »da zgodovinskemu izročilu še ostaja ohranjen svoboden prostor za njegov nagovor« (predopomba).

Znano je, da je Heidegger namenjal posebno pozornost tako temeljnim filozofskim besedam kakor tudi filozofski govorici nasploh. Med vzvišenimi besedami, ki ustanavljajo evropsko modrost, se nahaja tudi φύσις. Razumevanju φύσις je Heidegger namenil nemalo pozornosti, ker je grško razumevanje narave dokončno iztrgal iz stereotipov fizikalnih in prirodnofilozofskih interpretacij, ki so kljub Nietzschejevemu tolmačenju grštva in kljub zaslužnemu Dielsu prevladali v tolmačenju zgodnjegrške misli. Tukaj prevedeno besedilo je nastalo iz seminarja v I. trimeslju 1940 z naslovom »O Φύσις pri Aristotelesu«, ki bo v prvi verziji objavljeno v 76. zvezku *Celokupne izdaje* z naslovom *K metafiziki – Novoveška znanost – Tehnika*.¹

126 Kakor je znano, je Heidegger svoje uvide pogosto razvijal v zglednih seminarjih (*séminaire modèle*). Aristotelova *Fizika* spada med tista dela grške filozofije, ki jim je Heidegger namenjal posebno pozornost, saj ji je poleg seminarja, iz katerega je izšel tu prevedeni tekst, namenil še nekaj drugih seminarjev.²

V nadaljnjem bomo izpostavili nekaj osnovnih uvidov, ki jih Heidegger priključuje z neprevedeno besedo φύσις. *Vom Wesen und Begriff der Φύσις, Aristoteles Physik B, 1*.

Heidegger je vzpostavil razumevanje φύσις kot biti in kot resnice. Heideggrov premislek sodobnega naravoslovja in evropskih znanosti sploh vodi k uvidu, da Zemlje in sveta ne moremo tolmačiti izključno v optiki znanosti: »Zmota je meniti, da je mogoče nekaj reči o »naravi« neodvisno od zgodovine in da bi jo tako mogli doumeti; nezmožnost tega pojmovanja po-sebi ne pomeni 'subjektivizma'.³ Narava namreč ni nekaj, kar predpostavimo samoumevno, tem-

¹ Prim. GA 69, str. 7.

² Prim. Richardson, W. J., Heidegger, *Through Phenomenology to Thought*, Phaenomenologica 13, The Hague 1963, str. 663sl.

³ Heidegger, M., *Die Geschichte des Seyns*, GA 69, str. 108.

več je že razumevanje narave sàmo neki dogodek, ki zadeva človeka samega. Za Heideggro je φύσις začetno določilo biti, ki obvladuje celotno zgodovino evropske filozofije (GA 69, str. 6). Bistvo narave kot φύσις je gibanje. Toda narava kot *physis* je tudi to, kar povzroča gibanje oz. dogajanje in je v tem smislu začetek, načelo ali počelo. Gibanje pa ni v prvi vrsti sprememba mesta v prostoru, temveč je način bivanja. Način bivanja naravnih stvari pa je pojasnjen z razlikovanjem med naravnimi bitji, ki so bilke in živali, ter načinom bivanja izdelanih stvari, ki so umetne tvorbe, artefakti. Narava sama je bistvovanje naravnih bitij, je bit stvari. Bit pa pomeni »prisostvovanje v neskrto«, bit kot *physis* je s tem bit kot resnica. Kdor je slep za φύσις, je slep za bit stvari: Heidegger govori o *Seinsblindheit*.

Narava je »večna« kot prisostvovanje, *Anwesenung*.

V določanju narave Heidegger prihaja do izvirnejšega razumevanja tradicionalnih »ontoloških« pojmov, materija in forma, možnost in stvarnost. Tako Źlj prevaja kot das *VerfŹgliche* – to, kar je razpoloŹljivo, pripravljeno za nekaj. Ontološki status snovi, ki ga Aristoteles označuje z δύνάμις, je razloŹen kot *Eignung zu* – lástnost, primernost, pripravnost, prikladnost. Tudi nasprotje med med obliko in snovjo je določeno na novo. Snov se mora določiti iz oblike μορφή, ki je bistvo narave. Pri tem je μορφή »obraz« naravnih bitij, natančneje »nahajanje v izoblikovanosti in postavljanje sebe vanjo, v splošnem pa postavitev v izoblikovanost«. Tu sta uporabljena izraza *die Gestellung* in *das Aussehen*, s katerima je prevedena Aristotelova forma. S tem je μορφή postala anticipacija določitve biti kot postavja, *das Gestell*.

127

Dognanja te razprave Heidegger povzema v Seminarju v Thoru v Provenci leta 1969, ko na vprašanje, kaj je Φύσις, odgovarja: »Veliko bolj kot na naturo – v kateri kljub očitnemu poudarku na biti-rojen, nasci popolnoma manjka skritost – kaže Φύσις na samo ἀλήθεια.«⁴

V prevodu smo dajali v oklepaj nemške izraze, saj je celotna razprava zasnovana tako, da Heidegger preizkuša nosilost nemškega jezika, a ne zato, da bi napravil pravi »prevod«, temveč da bi nemška govorica »izginila« v grški besedi. Pri oblikovanju prevajalskih rešitev so mi bili v pomoč dosedanji prevodi Heideggro, zlasti pa *Opombe k prevodu k Na poti do govorice*,⁵ čeravno

⁴ GA 15, str. 344; *Seminar v Le Thoru I–III*, prev. T. Hribar, *Phainomena* 4 (1995), 13–14, str. 80.

⁵ Komel, D., v: Heidegger, Martin, *Na poti do govorice*, Ljubljana 1995, str. 294sl.

je soočanje z mejami jezika vedno na poti, ki se izgublja, kakor pot v gozdu – temu je Heidegger rekel *Holzweg*. Pri iskanju slovenskih besed sem posebej pregledoval Cigaletov *Nemško-slovenski slovar* (1860),⁶ da bi strokovnim izrazom našel tudi njihove *predterminološke* pomene. To velja tako za nemške izraze, še bolj za grške filozofske pojme. Ravno ta Heideggrova razprava je namreč značilna po tem, da silno posega v brezdanjost jezika. To je vidno že po tem, kako je prevedenih 85 Bekkerjevih polvrstic besedila, ki ga Heidegger nato tolmači. Ta prevod je še bolj prost kakor, recimo, prevod prve stajanke iz Sofoklove *Antigone* v *Uvodu v metafiziko*.

V tem predavanju je posebej razloženih cel niz grških besed. Pri tem gre ali za nove prevode, npr. kategorija je *Ansprechung*, »nagovoritev«, ali pa gre za pomensko pojasnjevanje nosilnih besed grške filozofije, kar sicer poznamo tudi iz drugih Heideggrovih gozdnih in poljskih poti po pokrajinah jezika, narečij in govornice. Tako v tej razpravi najdemo nove opredelitve naslednjih grških besed: φύσις in τέχνη, οὐσία in συνεστῶτα (*synestota*) – *das Ständige*; obstoječe stvari, ὑποκείμενον in συμβεβηκός, τὸ ὄν – pomeni tako to določeno bivajoče kakor tudi bit; κατηγορία, λόγος in λέγειν, λόγος in ἀπόφανσις, ἐπαγωγή – (*epagoge*) – *Ausmachen*, dojeta kot do-gnanje in ne indukcija, εἶδος in ἰδέα, ὕλη in μορφή, τέλος in ἔργον, δύναμις in ἐνέργεια, κίνησις in μεταβολή, ποίησις, κινούμενον, ὁυθμός, αἰδίων, ἀ-τρεκεῖη (*atrekeie*) – *ne-sprevrženost*, nesprevrnjenost, στήρησις itd.⁷

⁶ M. Cigale, *Deutsch-slovenisches Wörterbuch*, hg. A. A. Wolf, Laibach: J. Blasnik 1860.

⁷ O osnovnih pomenih teh besed prim. *Glosarij k Aristotelovi Metafiziki* v prevodu tega dela, Ljubljana 1999, str. 401sl.

GLOSARIJ NEMŠKIH IZRAZOV:

- Liegenschaften* – nepremičnine, ležeče posesti
Abwesenheit – neprisotnost
Abwesenung – odsostvovanje
ansprechen – nagovoriti
Ansprechungen – nagovoritve
Anwesen – posestvo, pribistvovanje
Anwesenung – prisostvovanje
Aufgang – vznikanje, vzhajanje, pot navzgor
Aufgehen – vznikanje; hoditi, dvigati se, vziti
Aussehen – videz, obraz, oblika, podoba, izgled, izoblikovanost;
glagol *aussehen* pomeni nekaj do kraja ogledati (Cigale)
Beifallen – k njemu pristopiti, pridružiti se, potegniti s kom
Beifallende – pripadajoče, pripadnost; *symbebekos*
beiher mit – mimogrede, zraven, po strani; prevod za *accidens*
Beihergekommenes – *symbebekos*; kar je prišlo zraven
Eignung zu – prevod za *dynamis*; lástnost, primernost, pripravnost, prikladnost
Entstellung – iznakaženje, maličenje, pačenje; od-stavitev
geeignet – dober, etim. *dabh-, primeren; prikladen
gegen-ständig – protistojen
Gegenstand – predsebek (Vodnik)
Gemächte – narejene stvari, poioýmena (*poioumena*), izdelki
proizvodi, tvorbe; *das Gemächt* – delo, krparija, stvar,
Gemeinplatz – splošni, vsakdanji izrek, znane resnice (in nič novega); skupni
prostor
Gesichtete, das – ugledano, (u)videno
Gestelltheit – postavljenost
Gestellung – prev. za morphe; predfaza Gestella; postavitev,
umestitev; v *Dobi podobe sveta* (Bild)
Gewächse – rastje, samorasle, naravne stvari
Hinführung – navajanje; napeljevanje, navod, gr. *epagoge* – dovod (j. Pajk)
Insichständiges – v-sebi-stojnost, samo-stalnost
In-sich-stehen – stati-v-sebi (*substantia*)
Seiendheit – bivajočnost, sc. *Ousia*
Seinsblindheit – slepota za bit
Selbst – samstvo (Vodnik), samost
Sichtsame, das – vidikovno, izvidnost
-

Sichtsamkeit – vidikovnost

Unwesen – nered, nebistvo, nestvor

verfüglich – pripravljen, gotov

Verfügbiche, das – snov; prevod za *hyle*; pripravno, gotovo; razpoložljivo

Verfügung – prevod za *arche*; gospostvo, vladavina, oblast, razpolaganje

Vorliegen – obstoj, ležati pred, biti pričujoč, nahajanje; navzoč, sedanji, spredaj
ležeč

Vorliegende, das – pričujoča stvar

wesen – bistvovati, prisostvovati

Wesenheit – bistvo, bitnost

Wesung – bistvovanje

Zusage – pri-poved, pritrditev, prirekanje